

Förstemansfall vanligaste olyckan

De tio vanligaste orsakerna till olyckor i svensk klättring 2000-2007

Text: Roger Pyddoke, Säkerhetskommittén

Den här artikeln är ett försök att sammanfatta alla kända klätterolyckor i Sverige mellan 2000 och 2007. Sammanlagt har vi gått igenom 338 incidentrapporter som lämnats till Svenska klätterförbundet. Vi vet att detta är en bråkdel av alla incidenter som faktiskt inträffar. Vi vet dock självklart inte hur många som inte lämnar rapporter. Självklart kan framtida analyser bli bättre om du lämnar rapporter i framtiden!

Vi har valt att begränsa analysen till de incidenter som lett till skador. Vi kallar dessa för olyckor. Sammanlagt rör det sig om 196 olyckor. Vi har dock inte använt alla olyckor i denna sammanställning då vi velat visa på de vanligaste orsakerna som leder till skador.

Vi har valt att registrera fler omständigheter till en olycka. Om till exempel ett grepp lossnar och detta leder till ett förstemansfall så registreras det både som grepp lossnar och förstemansfall. Det är inte alltid som det går att komma så mycket djupare med en beskrivning av en olycka. Beskrivningen kan se ut så här: *Klättrare 1 ledde och föll ovanför andra mellansäkningen och slog i marken. Ett benbrott i foten blev resultatet.* Vi kan då inte dra slutsatser om orsaken till förstemansfallet utan noterar det enbart som ett förstemansfall.

Tabell 1 De vanligaste orsakerna till olyckor 2000-2007

	Orsak	Antal olyckor med denna orsak	Procent av alla orsaker
1	Förstemansfall	65	31%
2	Boulderfall/Nedhopp	42	20%
3	Firning	24	11%
4	Säkring/Nedsänkning	19	9%
5	Matta	15	7%
6	Sten/Isslag	9	4%
7	Grepp lossnar	9	4%
8	Andremansfall	5	2%
9	Kommunikation	5	2%
10	Utglidning snö/is	5	2%
11	Knopfel/inknytning	5	2%
12	Oinknuten klättring	4	2%
13	Ankare/Standplats	4	2%
	Summa	211*	

* Det finns fler olycksorsaker än olyckor, eftersom en olycka kan ha flera orsaker!

Som jämförelse återger vi en sammanställning som gjordes av orsaker till olyckor som skedde i Sverige under 1990-talet.

Tabell 2 De vanligaste orsakerna till olyckor 1990-1999

1	Förstemansfall	38 %
2	Stenslag	14 %
3	Diverse	12 %
4	Firningsolyckor	9 %
5	Laviner och hängdrivor	9 %
6	Glidning osäkrat fall	5 %
7	Glaciärolyckor	2 %
8	Nedkylning	2 %

Denna sammanställning byggde på 43 olyckor.

Dödsolyckor

Under perioden finns 11 dödsolyckor i statistiken där 13 personer dödats. Av dessa är tre olyckor och tre personer inte säkert både svenska och klättrare. Av de 13 dödade har 9 dödats i stora berg. I den följande texten behandlas olycksorsakerna likadant för alla olyckor oavsett skadekonsekvens.

Mer än varannan olycka fall vid klättring

Sammantaget kan vi konstatera att fall som försteman, andreman eller bouldrare (orsak 1, 2, 8, 10 i Tabell 1) är den dominerande orsaken till att klättrare skadar sig. Summan av dessa orsaker är 117, vilket är 55 procent av orsakerna. Det kanske inte låter så underligt, men det motsäger den klassik myt, att det är nedstigning och firning som är de farligaste momenteten.

Förstemansfall

Förstemansfall utgör fortsatt den viktigaste orsaken till skador i klättring. Vi konstaterar därför att instruktörer vid utbildningar bör lägga särskild vikt vid att förklara vad en klättrare kan göra för att undvika denna typ av olycka. Klättraren kan välja en led som denne har god kapacitet för, en led som går att säkra väl, etc.

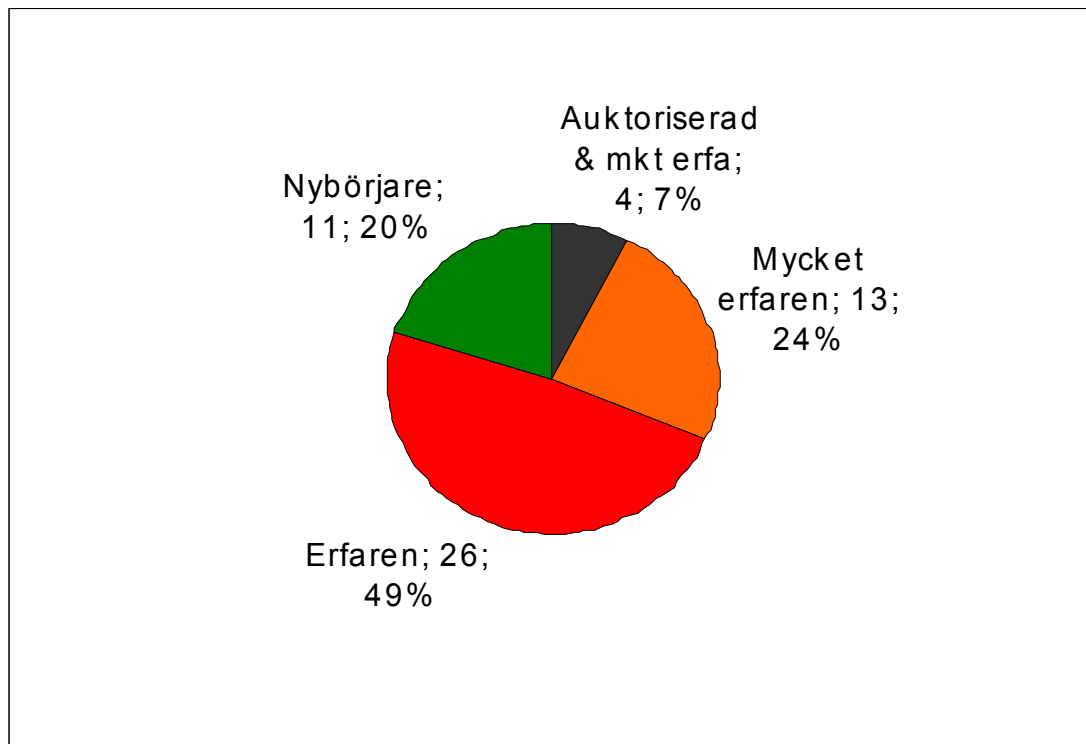
De tre viktigaste bidragande orsakerna som utpekats till att förstemanfall leder till skador är att:

- Mellansäkringar lossnar (i drygt hälften av rapporterna).
- Ett grepp eller ett steg lossnar (i en femtedel av rapporterna).
- Fallet blev långt till följd av långt avstånd till senaste mellansäkring (i en tiondel av rapporterna).

De som skadas vid förstemanfall är enligt uppgifterna i incidentrapporterna erfarna eller mycket erfarna. Incidentrapportören är ofta del i gruppen men ibland ett vittne.

Flest boulderolyckor inomhus

Denna, den näst vanligaste olycksorsaken idag, kunde vi inte finna i sammanställningen för 1990-talets olyckor. Av 42 rapporterade boulderskador inträffade 32 inomhus. Orsaken till

Figur Självdklarerad erfarenhetsnivå hos dem som skadats vid förstemannsfall

detta vet vi inte. Det kan bero på att det bouldras mer inomhus än utomhus. Det kan också bero på att man är mer försiktig ute, och noggrannare med spotting. I statistiken skiljer vi inte på om fallet/hoppet är avsiktligt eller inte.

Det är vanligt med både benbrott och stukningar. En vanlig orsak till skador inomhus är att man faller av en skyddande matta eller att man faller med foten i en mattskarv (detta noteras som en egen orsak på rad 5). Brister i mattäckning eller skarvar utpekade som orsak till en tredjedel av alla boulderskador inomhus.

Firning

Firning är den tredje vanligaste orsaken till olycka. Det finns flera olika slag av utlösande orsaker till firningsolyckan. De mest förekommande är:

- Ankaret fallerar
  - Knopen i en slinga i firningsankaret öppnar sig. Rapportören bedömer att det beror på att knopen varit dåligt åtdragen.
  - Snøbult (sk snow-stake) ger vika
  - Skruvkarbin i ankare öppnas. Rapportören bedömer att det kan ha berott på att repet snott sig och öppnat skruvkarbinerna.
- Olika långa ändar på repet. När man firar ut på en ända så går det fort.
- Repet lossar sten
- Rapportören glömmer att skruva åt skruvkarbinen. När firningen börjar så vrids åttan ur karbinen. Rapportören glider 7 m och bromsas av backupslinga.

Säkring/Nedsänkning

Bristande förmåga att hantera repbroms kan leda till att fallet accelererar och att säkraren förlorar kontrollen över säkring eller nedsänkning. Detta är den fjärde vanligaste orsaken. I två av de noterade skadefallen användes Gri-gri.

Sten/Isslag

Sten- och isslag är fortsatt en viktig orsak till olyckor. Är terrängen lös bör man överväga att försöka lägga standplatser ur skottlinjen. Även vid firning förekommer att stenar lossnar. Då kan det vara svårt att hoppa bort ifrån ett ankare där man sitter fast. Visa isklättrare startar inte på en led där det finns replag ovanför.

Topprepsklättring/Andremansfall

Här följer de vanligaste bidragande orsakerna till att det blir skador i samband med andremansfall.

- Isyxskada
- Grepp lossnar
- Pendelfall
- Ostramt rep

Grepp eller steg lossnar

Lossade grepp eller steg är en orsak till fall. Bland rapporterna förekommer detta dock endast som orsak till skada inomhus vid ett tillfälle. När ett grepp eller steg lossnar leder det ofta till stenslag som i sin tur kan skada de som befinner sig under klättraren.

Kommunikation

En variant är att en klättrare vid ett toppankare tror att han ska bli nedsänkt men istället så kopplar säkringsmannen ur.

Utglidning snö/is

Att gå ned på lutande snö och is utan säkring kan vara farligt om man snubblar. Två olyckor berodde på snubbling i samband med hopp över bergschrund eller glaciärsprickor. I övriga exempel är den direkta orsaken okänd.

Oinknuten klättring

Det händer att man faller trots att man inte räknar med det.

Ankare/Standplats

En oavsiktlig urkoppling av en klättrare på stand ledde till ett dödsfall. En slarvigt knuten firnings slinga öppnade sig vilket ledde till en allvarlig olycka (omnämnt ovan).

Knopfel/Inknytning

Jag vet att många klättrare har varit med om att de inte fullföljt en inknytning. Några har fått plikta med livet eller allvarliga skador. En rutin som borde vara självklar är kamratkontroll! Här krävs en rejäl attitydförändring! Snacka med dina replagskompisar.

Några slutsatser

Analysera risker för förstemansfall på en led du tänker göra tillsammans med din replagskamrat. Lär ut hur man gör det på kurser. Kom ihåg att fallerande säkringar och långa fall är det som oftast leder till skador.

Bouldra säkert. Försök klättra tillbaka så långt du kan innan du hoppar av! Avstå? Topprep? Flera crashpads? Bristfälliga skyddsmattor inomhus bör kunna åtgärdas. Säg ifrån när du ser bristande täckning och skarvar som inte är täckta!

Firning är en manöver som innehåller flera viktiga moment (bra ankare, lika långa repändar, helst stoppknop, säkringsprusik) som vi inte övar så ofta och som kräver noggrannhet. Även rutinerade klättrare slarvar med hållpunkterna!

Lär dig säkra och sänka ned rätt! Kommunicera tydligt vid topprepsklättring. Ändra inte rutiner.

Det är aldrig för sent att börja med kamratkontroll.

Hjälm är bra! Det finns gott om exempel på olyckor som kunde slutat betydligt värre om klättraren inte hade använt hjälm. Det gäller både fall och sten/isslag. Ingen behöver tveka om att hjälmen är bra när man klättrar utomhus.